

FİKİRLER

Cilt : 3

1 Mart 1931

Sayı : 66

Hürriyet niçin elimdir?

Hürriyetin en yanlış telâkkisi «başı boş hareket etmek» tir. Hürriyetin en gayri ahlâkî çünkü en gayri içtimaî telâkkisi budur. Bu başı boş hareket hürriyet değil, anarşinin kendisidir. Hürriyet fikri inzibat fikridir. Lâkin «inzibat» gelişmiş güzel kayıt ve esaret değil ahlâkî bir amire inkiyattır. Çocuk «hür» değil, sadece «masum»dur. Çünkü onun inkiyat ettiği amirler «ahlâkî» neviden değil «uzvî» nevidendir. Deli «müteharrik», fakat «hür» değildir. Çünkü hareketlerini böylece manevî neviden hiç bir amire irca etmek mümkün değildir. Muhtarıs, menfaatperest adam da hür değildir. Çünkü o da içtimaî ve ahlâkî neviden olmıyan, yani ferdi bir infaalin kölesidir. Çocuk, deli, muhtarıs, hep birer otomattır. Hür olan yalnız «iradî» olandır. Fakat iradî olmak için bazı kıymetlere bağlanmak, bir mefkûreyi kabul etmek lâzımdır. İradî adam «istediğini yapan» adam değil, ahlâkî, bediî, iktisadî yahut teknik neviden bir «eser vücude getiren» adam demektir. Onun için bundan on sene evvel türk nizamı içtimaisini karıştıran bir adam: «İnsan fikrinde serbesttir» dediği zaman «evet, fakat bu fikri ilmî olmak şartile!..» demiştim. Çünkü fikrinde serbest olmak saçmalamaktan başka bir şeydir. Şimdi, hürriyet istihsalı çok güç olan bir emirdir. Çünkü hürriyeti mefkûre kuvvetile, irade kuvvetile, fikir ve ilim delâletile tahakkuk ettirmek lâzımdır. Haya - tın, ne garip cilvesidir ki bu güç ve geç işin kendinden başka da üstadı, amili, halıkı yoktur. Hür olmak için hür adam tecrübesi yapmak, hür olmak için hürriyete alışmak

daha açıkçası « hürriyeti yaşamak » lâzımdır . Çocuk hürriyete hazırlanamaz, çocuk hür hayat yaşar, hürriyete de böyle hazırlanır. Yeni hayat eski itiyatları ne kadar zorlarsa zorlasın yeniyi yani zaruriyi kabul etmek lâzımdır. ve illâ fert, zarurete uymamak yüzünden mahvolur. Yeniliğe girmekten doğan ferdî üzüntüleri yeniliklerin içtimaî huzurlarile telâfi etmek mümkündür. Nesillere hür bir terbiye verebilmek için evvelâ bu «vermek» masdarını pedagojiden çıkarmak lâzımdır. Çünkü hayat verilmez, sadece yaşanır...

Müderris
Ismail Hakki

Uğurlar ola şair..

Dörtgözle beklediğin eserini görmeden,
Düş, yine tek başına o uzun yallara sen,
Kalbin bu gün yeniden bir kedere kattınsın;
Doğmadan ölen eser varsın ocakta yansın!
Dön, vakit geçirmeden geldiğin yoldan geri,
Bırak, şairim, mesut olmak istiyenleri..
Ardına bakmadan çık geldiğin yola, şair
Uğurlar ola şair, uğurlar ola şair!

İzmir şubat 931

Süleyman Sıddık

Nümayişçi, Çocuğu terbiye edemez

Yirmi sene evvel bir gün İstanbul'un üç sınıflı bir ilk mektebini ziyaret etmişim. Çalışkan ve hevesli bir genç olan müdürü, bahçesini gezdirdi. Çocukların kendi elleri ile diktikleri buğdayları, arpaları, baklaları, gösterdi:

— İşte, Efendim, biz çocuklarımızı bu suretle ziraate de alıştıruyoruz, dedi.

Ben ne cevap vermeli idim?... «Oh maşallah! sizin gibi genç mürebbiler sayesinde memleketin ziraati az zamanda terakki edecek... mi demeli idim? Hayır, çünkü bu işin ziraî terakki ile hiç bir münasebeti yoktu O halde ne demeli idim? «Oh maşallah, bu sayede çocukların bedîi seviyeleri yükselecek» mi demeli idim? Demedim; çünkü bu ekişte ne bir teknik kıymeti vardı, ne de bir güzellik kıymeti!.. Peki hiç olmazsa: «Sizin bu hareketiniz çocukların terbiyesine hizmet edecektir» mi demeli idim?... Asla, onu da dememeli idim, çünkü ziraatle, san'atle münasebeti olmıyan bu faaliyetin terbiye ile münasebeti neden olsun? Genç muallimin bu teşebbüsü gayet kötü bir teşebbüstü. Çünkü bu faaliyet, çocuğu gelişi güzel'e alıştıruyor, ne nazari, ne de filî neviden hiç bir inzibat, kaide ve nizamlı mukayyet bulundurmuyordu...

Aradan tam yirmi sene geçti. On yaşında bulunan çocuğum bir gün benden tohumlar istedi. « Ne yapacaksınız? » dedim. «Mektepte bahçe yapıyoruz» dedi. «Peki, bu tohumları nasıl dikeceksiniz, biliyormusunuz? » dedim. «Hayır, bayağı dikeceğiz.» dedi. Yirmi sene sonraki bu vak'a pek korkunçtu. Dernek ki yirmi seneden beri hâla «terbiye, ter-

bıyei fikriye, hissiye, ahlâkiye...» dediğimiz, bazan ziraat, bazan idarei beytiye, bazan elişî adı verdiğimiz bu faaliyetleri hâla «gelişi güzel, kısmet, bakalım, bayağı...» düsturlarından kurtaramamışız. Demek ki bütün tedrislerimize, bütün telakkilerimize rağmen mürebbilerin henüz maddî, müsbet, fennî bir kanaatleri hasıl olmamıştır.. Ne yazıklı..

Genç adam, sana söylüyorum. Çocuğunun terbiyesinden gelişi güzeli kaldır. Onu esaretten, yani kaza ve kaderle, tali ve kısmetle kaynaşmaktan kurtar. Göster ki tohum, kök, fidan, yaprak, çiçek... hep birer muayyeniyettir. Göster ki hava, güneş, toprak, su, gübre hep birer muayyeniyettir. Göster ki kazmak, taramak, dikmek, budamak, bağlamak, sulamak, dibini çapalamak hep birer muayyeniyettir. Göster ki ne bahçivanın ihtibarı tecrübeleri, ne hayat kimyasının tetkikleri, ne de ziraatçıların nazariyeleri boş, muzur, temelsiz şeyler değildir. Göster ki azamî istihsal ve muvaffakiyet ancak bahçivanın hadsı, ilm adamının nazariyesi ile birleştiği noktadadır. Ta ki küçük adam eline bel, çapa almamış bir mantıkçı, yahut bütün malûmatı ömrüne münhasır bir cahil kalmasın. Onu yalnız adamın, tecrübesiz ve fikirsiz adamın sefaletinden kurtar.

Bunun için her şeyden evel kendin öğren. Öğretmek istediğini bil, hem de iyi bil. Eğer bilmiyorsan, bilmek istemiyorsan, kudretsiz ve istidatsız isen, daha iyi bir şey yap: Çocuğa yalan yanlış hiç bir şey öğretme, öğrenmemiş kalsın, daha iyi.. Bir gün gelir, bir kereye mahsus olmak üzere doğrusunu öğrenmek imkânını elinden almamış olursun.

Ankara, 26 nisan 1930
Müderri İsmail Hakkı

Mektep inzibatının tarihcesi

İnzibat sistemleri zaman içinde medeniyetin muhtelif devirlerindeki felsefi mefhumların mütemmimi olarak tekâmül etmiştir.

Terbiye her zaman ve mekânda insanları, fakat bilhassa filozofları pedagokları alâkadar etmiştir. Bu adamlar müdafaa ettikleri felsefi mezhebe uyan orijinal fikirleriyle en mükemmel talimin ve çocukları en makbul tarzda terbiyenin ne olduğunu göstermişlerdir. Bunların içinde hayırlı ve muvaffakiyetli olan fikirler yavaş yavaş asırların süzgecinden süzülerek tekâsüf etmiş ve bizim haldeki kanaatlerimizin gizli kuvvetini teşkil etmiştir.

Aşağıdaki satırlarda fazla tafsilâta girilmeksizin ilk asırlardan bugüne kadar inzibat telâkkilerindeki tekâmülün bir hülâsasını göstereceğiz:

Kadim Hindularda inzibat tatlı ve nûlâyim idi. Bununla beraber tevbih, tekdir, eyliğe teşvik ve nasihat kâr etmediği zamanlarda, ihtiyatlı olmak şartile cismani cezalarda tatbik edilirdi.

Tevratın bazı fıkraları İbranilerde inzibatın sert ve haşin olduğunu ispat ediyor. Compeyré inzibatın(müsevi)lerde daha mülâyim olduğunu gösteriyor. Hiç olmazsa bunlarda(11)yaşından aşağı çocuklara cismani cezalar tatbik edilmezdi. Bu yaştan yukarı çocuklar ise ekmekten mahrum edilebilir, kayışla döğülebilirdi.

Pek eski zamanlardan beri muayyen bir medeniyete sahip olan Çinlilerde hürriyet ve tav'iyet terbiyeden tamamilen tardedilmiş şeylerdi.

Kadim Yunanistanda ise bir taraftan İsparta militarizmini tebarüz ettiren (Lycurgue) in kanunlarile İsparta şehri, diğer taraftan Atinanın fikri hayatına hakim olan (Solon) ın kanunlarile göze çarpan Atina şehri vardı. Lycurgue ferdi hürriyetin düşmanı idi. Solon ise bilâkis bunun aşığı idi. İspartada çocuk (7)yaşından itibaren kendisini bir asker ve atlet yapmak istiyen hükûmete ait idi. Çocuğun ihtiyaçlarına muhalif bazı netayici tahakkuk ettirmek için tabiatini tazyik etmek, şedit davranmak, cebre müracaat etmek lâzımdı. Şu halde inzibat burada da sert ve haşin idi. Çocukları değnekle döğmek, halk müvacehesinde kamçulamak daima müracaat edilen vasitalardandı.

Aristo ile Eflâton ahlâk terbiyesile uğraştılar. Eflâton çocukların ilk yaşlarından itibaren iyi ahlâki itiyatlar kazanmalarını isteyordu Aristo ise: «fazilet bir itiyattan, fakat iyi tanzim edilmiş bir itiyat manzumesinden başka bir şey değildir.» diyordu.

Romalılarda, hukukun halikı olan bu kavimde, nizam ve velâyete tâbiyet her şeyin fevkinde bir vazife telâkki edilmişti. Çocukların terbiyesi burada da sert ve şedit idi. Cismanî cezalar vasi miyasta tatbik ediliyordu. Bazen bir mekteplinin çıplak vücudu kamçılanarak tecziye edilirdi.

Çocuk sıkı, güç bir hayatın ihtiyaçlarına katlanmaz. Onu böyle bir hayata inlibak ettirmek için zora müracaat, zecri disiplin şarttır. İşte hristiyanlıktan gelen Bénédictin mekteplerinde kabul edilen rejim bu idi.

Kurunu vustada 15, 16 ncı asırların inzibat alâmeti farikası şiddet ve huşunet idi. Cismanî cezalar meyanda yemekten mahrumiyet, hapis, kayışlı ve adi kamçılar, bilâkaydü şart tatbik edilirdi.

Bununla beraber kurunu vustanın bu sert inzibatı yükselen bir kaç seda sayesinde merhamet ve mülâyemete avdet etti. Bunlardan Cantorbéry baş peskoposu Enselme ile Gerson çocukların terbiyesinde her türlü şiddet ile birlikte bilhassa cismanî cezalardan sarfınazar edilmesini isteyorlardı. «Küçük çocuklar mülâyemetle; korkutulmaktan daha iyi terbiye edilebilirler.» Bunların kabul ettikleri esas idi.

İtalyada Victorin mektebinin divarlarını şen çocukların resimleriyle süsleyerek ve müessesenin kapısının üstüne (neşe mektebi) yazarak iskolastisizmin huşunetini kırdı.

Vivés, terbiye ciddiyetle mülâyemeti terkip etmeli, fakat her halde mülâyemeti takdim etmelidir, diyordu.

Hülâsa, bu kısa icmal bize gösteriyor ki, Kurunu Ulâ ve Vustada bir kaç münferit ve yarıda kalmış ses müstesna bize makul bir terbiye yolunda asla makbul veçheler vermemektedir.

(Muhibbi beşer : Humaniste)lerden Erasme cismanî cezaları, barbarca inzibatları itham ediyor.

Luther bir sabah 15 defa döğülmüş olmaktan şikâyet ediyor. Bununla beraber cezaların hepsini kaldırmıyor, fakat bunları ancak ağır kabahatlara lâyük görüyor. «Şiddet terbiyesi, ruhları ifsat eder, mürâi insanlar yetiştirir.»

Trotzendrof, Almanyada inzibatın mevzuunu yenileştirmek istiyor. Onun sistemi takaddüm gayretine, rekabet hissine istinat ediyor. Onun bir ay müddetle intihap edilmiş bir talebe mahkemesi veya meclisi vardı. Kabahatlı çocuklar buraya sevk edilirdi. Çocuklara kendilerini müdafaa imkânı verilirdi. Trotzendrof daimi bir diktatör gibi meclisin

kararlarını tasdik veya iptal ederdi.

Mektep sahasında Reforme'un temin ettiği terakkiyi cizvitler darbelemek istediler. Protestanlarınki gibi yüksekterbiye müesseseleri meydana getirdiler. İlk safâ (gıpta ve rekabet) hissini koydular. Yalnız harici ve zahiri alâmetlerine kıymet vererek sayı mükâfatlandırdılar. Resmî tevzii mükâfatlarda haç nişanlar, kordelalar, rütbeler, levhai iftiharlar, hicap kürsüsü, edna mertebede olanların ilânı daima müracaat edilen vasitalardı, burada münafıklığa, gammadlığa müsaade edilmiş, hatta bu türlü hareketler teşvik görmüştü. cizvitler cismanî cezalarıda kaldırmış değillerdi.

Port - Royal de (harici rekabet) ilga edildi. Yalnız (rekabeti nefsiye) iltizam edildi.

Rablais, Gargantua ismindeki muhayyel çocuğunu, talim ve terbiyesi için müsait bir muhite koydu. Yeni metotlara göre yetişmiş münevver insanlar arasında onun sayını tenbih için gıpta hissine istinat etti.

Montaigne, Eflâton gibi tedrisatın cazip olmasını ister. Mümtaz tabiatları bozup aptallaştıran huşunet ve cezaları kaldırır. Aynı zamanda ciddi ve mülâyim olan bir inzibatı medih eder. Zamanının müesseselerini «gençliğin zindanları»deye itham eder, insanî ve ferdi bir terbiyeyi tercih eder.

Büyük Çek terbiyecisi Comenyus, iyi bir inzibatın sureti katiyede elzem olduğunu iddia eder. «İnzibatsız mektep, susuz değirmen gibidir. Muallim inzibatı tehevür ile değil, teykkuz ve intibah ile temin edecektir.» Ceza, asla fikri intikam ile verilmemeli, daha ziyade cürmün tekerrür etmemesi için tedbirler alınmalı, Comenyus'a göre «terbiye; bir akıl ve aşk işidir. Eğer behemahal lâzım ise, ceza gibi kuvvei müeyyidelerin gayesi çocuğu islah olmalıdır. Tabi olacağı rejimi çocuğun kendisi kabul etmesi lâzımdır.»

Loche, «dayak esaret inzibatıdır, esir seciyeler yaratır.» diyerek cismanî cezaları itham eder. Terbiyenin gayesi beni nev'ine muhabbet ve itibar için lâzım faziletleri vermektir. Çocuk muhitindekilerin takdir ve takdirine karşı hassas olmalıdır. Çocuğa müessir olmak için medih ve takbihten istifade etmeli. Çocuk bazan kendisi için o kadar eğlenceli olmayan işleri vazifeye itaat fikrile ifa edebilir. Çocuklar hodbin ruhludurlar. Onlara hürriyeti öğretmek bu temayüllerile mücadele etmelidir. Hiddet saikasile verilmiş cezalar, hakaretimiz tevbihler kalkmalıdır. Yalan, şerefli bir insana yakışmaz. Lok hatalarını mağlup etmek için çocukla beraber düşünmeği tavsiye ediyor.

Fenelon, çocuğun muhabbet ve hürmetini kazanmak ister. Bu takdirde çocuk (isteyerek hürmet eder.) Oda Loche gibi hiddet anında ceza vermek istemez.

Maddi mükâfatlara, manevi olanları tercih eder.

j. j. Rousseau ; rekabet istemez, çocukların ancak kendi nefisleriyle mukayese edilmelerini ister, «cezalar e'âlimizin tabii birer neticeleri olmalıdır.» der.

Genev'li filozofun şakirdi olan Kant onun gibi tabii aksülâmelerden bahseder. Tabii cezalardan, suni cezaları tefrik eder. Ona göre müessif bir neticeye münce olmaması için cismani cezalar ihtiyatla tatbik olunmalıdır. Kabahatli çocuğu mahcup etmek, mücrimi souklukla karşılamak, çocuğun temayüllerinin sevimli olmasını teşvik etmek gibi manevi cezaları tercih eder. «Hiddet saikasile verilen cezalar daima hata ile aludedir.» Kant mükâfatların aleyhindedir. Onun çocuğa öğretmek istediği şudur: vazife fikrile hareket. «İnsan başkalarına nazaren kıymetini anladığı vakit ya etrafındakilerin fevkine çıkmak yahut etrafındakileri aşağıya indirmek ister. Gıpta ve rekabet işi yanlış tatbik edilince ihtirastan başka bir netice vermez.» İradeyi kırmak değil bilâkis ona yol göstermek iktiza eder.

Basedow, kuru, sıkıntılı sınıf hayatının kalkmasını orada neş'e ve cazibe hükümran olmasını ister. Mükâfat meselesinde (Aferin) sistemini kullanır.

Salzman tabii cezaları kabul etmekle Ruso nun aldığı istikamete yaklaşır.

Rollin, «Traité des études» nam eserinin sekizinci kitabında esashi surette amelî olan bazı vesayada bulunur:

- 1 — Eyi yetiştirilmeleri için çocukların seciye ve istidatlarını eyi anlamak lâzımdır.
- 2 — Her şeyden evvel çocuk üzerinde bir nüfuz temini icap eder.
- 3 — Kendimizi çocuklara sevdirmek ve saydırmak lâzımdır.
- 4 — Öfkelendireceği ve belki yeni cürümlere sevk edebileceği için hatasını işlediği anda çocuğu tecziye etmemek lâzımdır.
- 5 — Mürebbinin nüfuz kredisini azaltan hiddetten ihtiraz lâzımdır.
- 6 — Ufak tefek hataları için çocuğu tevbih etmemelidir.
- 7 — Çocuklara daima hakikatı söylemelidir.
- 8 — Gençleri temizliğe, doğruluğa, kibarlığa alıştırmalı.
- 9 — Eyi tatbik edilmek şartile Rollin (medih ve takdir) e taraftardır.
- 10 — Cismani cezaları tamamile reddetmektedir.

Pestalozzi, her mürebbiden ziyade talebesi tarafından sevilmiştir. Ona göre, seven hürmet görür, muhabbet ve adalet hürmet celbeder. Talebe ile muallim arasındaki münasebet muhabbete istinat emeli.

Herbart ahlâki terbiye denilen şeyin hissiyata taalluk ettiğini söyler. «Ahlâki hisler emreder, medheder, takbih eder, takdir ve tecziye eder, iyliğe teşvik eder, cesaret verir, zecirü tenkil eder, gıptaya şerefe, ve noksanları görmeğe davet eder.» Taşkın faaliyetlerini makul hudutlar dahilinde korumak suretile gençlerin ihtiyatsızlıklarına tedbirler alınmalıdır. Çocukları idare etmenin en esashi prensibi «meşgul etmek ve müessir olabilmektir.» Evvelâ münfail itaatlerden başlayarak iradenin doğmasını beklemek lâzımdır.

Condillac, (kendi kendini terbiye:Le Self - Gouvnrnement)i mektep ile terbiyenin fevkine çıkarır.

Ruso'nun şakirdi olan Spencer ceza ve inzibat meselesinde faydalarını zikrederek tabii aksüllâmelere avdet eder.

Tolstoi, Yasnaya Poliyana da tesis ettiği mektepte (mutlak hürriyet) sisteminin tecrübesine başlar.

Rensanstan evvel inzibat zecri tenkilî mahiyette idi. Cismanî cezalara müracaat edilerek, çocuğun eti ve kemiği dögülerek ruhu yetiştirilmek isteniyordu.

Rensanstan sonra inzibat mefhumu daha ziyade akla ve hissiyata taalluk eden bir şey oldu.

Hali hazırda pedagoğ ve pisikologlar (faal mektep) idealini bir kaç madde ile tespit ediyorlar: İsviçrede Ferrière, Holandada Ligthart ve Amerikada Dewey, Belçikada Decroli, Almanyada Ker Schensteiner yirminci asrın çocuğu için şunları istiyorlar:

- 1 — Kendi kendini idare esasına müstenit hür bir inzibat.
- 2 — Nizam ve intizam işlerine iştirâk.
- 3 — Çocuğun zati kabiliyetlerini ve teşebbüs hamlelerini faaliyete davet.
- 4 — Çocukların hata ve cürümlerini tedavi etmekten ziyade bunların önünü almak.
- 5 — Eğer behemahal bir takım kuvvei müeyyideler lâzımise bunları daima kabahatlinin islâhını istihdaf ederek tatbik etmek.

Nakleden
Hikmet

(Marlborough) Mektebi

«Marlborough» mektebi Londra Maarif Meclisi tarafından idare olunan resmî ve meccanî; ilk ve orta sınıfları havi bir mekteptir. Üç katlı bir binayı işgal eden mektebin alt kısmı ana sınıflarına tahsis edilmiştir, Kapıdan girilince büyük bir salona tesadüf olunur. Bu salon, küçük çocukların jimnastik yapmalarına, oyun oynamalarına ve şarkı söylemelerine müsait bir vaziyette ihzar edilmiştir. Divarları çocukların eserleri, ve çocuk hayatına ait resim ve levhalarla doldurulmuştur. Salonun etrafında dersaneler, elbise muhafazasına mahsus odalar, ve banyo daireleri vardır. Ana sınıflarının müdürü [Miss jessi Mackinder]in mesaisi sayesinde çocuğun kendi kendisini talim ve tedrisi, hatta kendi kendisini tashih etmesine müsait alât ve edevatla bütün odalar techiz edilmiştir.

Üç, dört yaşındaki çocuklar; asri bir çocuk odası olmak üzere tanzim edilmiş olan yer odada, « Montessorie » işlerle meşgul olurlar, Beş yaşından itibaren ferdi usul [1] ile okuma ve yazma ve bir müddet sonra hesaba başlarlar. Ferdi mesaiye azamî kıymet verilen bu mektepte Dalton pilânını tatbik eden diğer mekteplerde olduğu gibi, 20-25 çocuğa değil; 30-40 hatta daha fazla mevcutlu sınıflarda, ferdi talimî bütün manasile tatbik edebilmek imkânı bulunmuştur. Mektebe hariçten giren her hangi bir zair orada mes'ut ve hür bir faaliyetin tezahüratına ilk nazarda şahit olur. Hemen her çocuk kendi başına bir şey yapmakla meşguldür. Çok eyi bir suretle tanzim edilmiş olan bir sürü entressan eşya içersinde çalışan çocuklar kimsenin yardımı olmadan, Didactique mahiyeti haiz bu eşya ile bir çok şeyler yaparlar,

[1] Individual Work in infants Schools By M. j. Mackinder.

Küçüklerin kendi kendilerine sesli ve sessiz harfleri öğrenebilmeleri için, odalardan birinde bir alfabe oyun serisi vardır: Döşeme üzerine 120 santim kutrunda bir daire çizilmiştir. Dairenin içerisine sıralanmış tenekeden bir çok harfler vardır. Aynı odanın divarının bir tarafında 26 levha asılmıştır. Her levhada bir resim ve altında resmin ifham ettiği şeyin ismi yazılmıştır. Dairenin etrafında duran iki üç çocuktan birisi elinde bulunan bir değnek ucundaki ipe bağlanmış olan bir miknatis çubuğu ile daire içerisinde her hangi bir harfi [meselâ: «K» harfini] tutar. Levhaları havi divara dönerek elindeki bu harfle başlayan kelimeyi buluncaya kadar divardaki levhaları tetkik eder. Çocuk bir levha üzerinde « K » harfile başlayan kelimeyi görünce levhadaki resmin ismini söyler; [Meselâ: kuzu] ve bu kelimeyi bir kaç defa tekrar eder. Kuzu kelimesinden -harfin ismini bilmeksizin- «K» harfini teleffüz eder. Bu suretle harfi tamamen öğrendiğine kani olduğu zaman, önündeki sıranın gözünden mukavva harfler arasından «K» harfini bulur. Tenekeden olan «K» harfini daireye atar. Elideki harfler çekmecesindeki kelimeler kutusunu karıştırır, «K» harfi ile başlayan kelimeleri çıkarır, bunların üzerlerindeki resimlerden altlarındaki kelimeleri teleffüz eder.

Bu tertibatın mükemmel serileri vardır ki bunların birincisinden başlayarak, sonuncusunu ikmal eden çocuklar böylece okuma, yazma ve hesap başlangıcını öğrenmiş olurlar. Muallimler bir çok çocuğu, aynı anda işgal edebilirler. Çünkü bu tertibat sayesinde çocuklar kendi kendilerine öğreniyorlar. Çocukların ilerilemesi sırf ferdi esasa istinat eder. Hem çocuk bir tertibat serisini takip eder, sonra diğerine geçer. Diğer çocukların işleri ve ilerilemesile hiç bir alakası yoktur. Çocuklar istedikleri mevzuları intihap ederler. ve arzu ettikleri zamanda ikmal ederler.

Tedrisat günlerinin yalnız bir buçuk saati «individuel» mesaiye hasredilir. Günün diğer zamanı: zümre faaliyetleri, resim elişleri, şarkılar, bedeni temrinler, oyunlar ve saire ile geçer. Resim elişleri dersleri, diğer derslere azami surette yardım eder. Çocukların gördükleri, tetkik ettikleri bir mevzuu ezberden tersim etmelerine çok dikkat idiler. Meselâ muallim

Vasili Joukovski

On dokuzuncu asır Avrupa sanat ve edebiyatını pek müstesna zekâsı ve şayanı hayret şiir mevhibesile kendi eserlerinde temsil eden bu büyük şair bir Rus asılzadesile güzel bir türk esiresinin mahsul aşıkları olarak 1738 de «Mitohensko»da dünyaya gelmiştir. Derin hasasiyetile daima duyan, acıyan kalbi şiirlerinin hemen her mısraında en orijinal manalarla göze çarpar. Pouchkine gibi Gogol gibi Rus şiir ve nsir dünyasında şaheserler yaratan mühim şahsiyetler bilhassa Joukovski ile dost olmuşlar ve ondan nihayetsiz istifadeler görmüşlerdir. 1810 da tesis olunan meşhur Arzama ismindeki edebî cemiyetin faal azalıklarında yıllarca çalıştı. Muhtelif sanat mecmualarında genç, ihtiyar bir çok sanatkârları bir araya toplayarak onların içinden hakiki kıymetleri birer, birer seçti ve faaliyet sahalarını gittikçe genişletti.

Grand-duc Nicolas ile izdivaç eden Alman prenseslerinden birine, eskiden Rusca dersleri verdiği için çar sarayının pek nadir dostları sırasına da dahil olmakta gecikmedi. Esasen o, siyasi endişelerden tamamen azadeydi, hayatını yalnız edebiyata, ilme hasretmişti. Sonraları ikinci «Aleksandır» in da muallimliğini deruhte ettiğini öğreniyoruz. Eu nafiz prensler «şairimiz» diyerek kendisini selâmlıyorlar, ona hürmeti bir borç biliyorlardı. Narin kanatlarını henüz açmak üzere bulunan yeni edebiyat ceryanlarında, az zamanda İmpratorun bile teveccühlerini celbe muvaffak oldu. Sibiryaya ya nefi karara verilmişken birdenbire af olunan anarşist şairler bu mazhariyeti ancak Joukovski delâletile temin eyleyorlardı. Homére'in Odyssé seni aslı kadar kuvvetli bir şekilde Ruscaya çeviren budur, diğer eserlerinden 1812 de yazdığı «Rus ordusunda bir şair» ve «ordulara» adlı iki şiri ilk muvaffakiyetini bahşeden parçalarındandır. Fakat onun asıl çalıştığı zemin, Rus gençliğine payedar hediyesi, bizzat kendi elile kurduğu edebiyat sarayıdır ki, buda ancak tercümelerle meydana gelebilmiştir. İngilizceden, Fransızcadan Almancadan durup dilenmeksizin bütün ömrünce yaptığı çevirmelerin, adatpasyonların adedi sayısızdır. Çok ince ve çok kudretli bir üslupla eserlerine tamamen hakimdir. En güç tercümeleleri bile suhuletle kendi lisanına geçirdiğini pek mevsuk menbalar söyleyorlar. Bilhassa «Schiller»den aldığı «Orlean bakiresi» isimli şiir bir şaheser telâkki edilmektedir. Rus vezni üzerinde belli başlı bir inkılâp yapan manzum parçaları Rus lirizminin arifesinde şüphe yokki mühim bir kazanç olmuştur.

bir beyaz kâğıdı, yaprak meyve, hayvanat veya hendesi bir şekilde keser. Siyah tahta üzerine bütün sınıf talebesinin eyi görebilecekleri bir noktaya asar. Çocuklara bu şekli tetkik ettirir. Şeklin öğrenildiğine kanaat hasıl olunca şekil kaldırılır. Çocuklar hatırlarında kalan kısımları resim ederler. Renkler meyvelerin ve çiçeklerin tabii renklerle mukayese edilerek öğretilir.

Bedeni temrinler ekseriya musiki ile birlikte yaptırılır. Piyanoda çalınan bir çocuk şarkısının neş'e ve sürurile çocuklar koşturulur, yere yedirilip kaldırılır, yerinde sayma, kol veya bacak harekâtı yaptırılır. Hülâsa itibarile M. j. Machinder in mektebi modern tedrisi vesaiti ve usulile avrupadaki bu cinsten mektepler.n hepsinden daha ileri gitmiş en yeni bir mekteptir.

1852 de 64 yaşında olduğu halde dünyaya ebediyen gözlerini kapayan Joukovski, bu, annesi Türk, babası Rus olan büyük adam, Rus edebiyatı tarihinin en şerefli ve hakim bir mekiinde bihakkin şükühle yaşamış ve asırlarca da yaşayacak kuvvetli bir simadır.

Materyalizm

VE

Hayatiyat ilimlerinin hali hazırdaki mutaları

(İlk kısmı 65 nci nushamızdadır)

İlmin mutiyatının neticesi olan gaiyet vaktile tasavvur edildiği gibi (antropocentrique) beşeriyül merkez bir gaiyet değildir.

Bir zamanlar beşerdeki yaratma kudreti için icap eden her şeyin hususî bir şekilde ihzar edilmiş olduğunu görmekte iftihar edilirdi. Bernar da Sen Riyer diyordu ki kavunlar ailece yenilmek için kabuğunda taksimatı haizdir. Şüphesizdir ki insan zekâsile, ahlâki şuurile, sevmek kuvvetine malik olan kalbile -zafiyetine ve çok menfur günahlarına rağmen - idrak edebildiğimiz mahlûkat sahasında en güzel bir çiçektir. Tabiatıta her şey onun dununedir. İlmin idrakine müsaade ettiği gaiyet mevzu olarak yalnız müstesna bir vücade malik değildir. Her mevcudun kendisine has bir "gaiyeti" vardır ve bunun için bizzat taazzuv etmiştir. Tabiatıta yaşayan katıyen basit bir vasıta değildir. O her zaman için gayedir, ve onun kendi gayesidir. Ecdadına ait eşkâlî müterekki bir şekilde tağyir ederek tekrar eden mevcudun ruhunu yapan maddemidir? Hayır şekli taklit ettiği ceddinin vücuduna iştirak eden atomlardan belki hiç birisine malik değildir. Çünkü vücudumuza ait elemanlar on seneye karip bir zaman zarfında tamamiyle yenileşirler. Bu teñasül silsilesinde sabit kalan mütemadi bir şekilde nehir suyu gibi akan madde değildir. Belki nehrin yatağı gibi mevcut kalan uzviyetin şeklidir, kalbidir. Şeklin madde üzerine olan bu faikiyetinin materyalist bir mahiyeti yoktur.

Muhtelif uzviyeilerin tetkikini bir tarafa brakarak mutaazziv maddelerin kimyevi tahavüllerinin mutalaasına geçerse diğer bir şekilde finalite intibai alırız.

Bütün yaşayanlar için karbonla azot iki esasi gıdadır.

Yeşil yapraklarla örtülü, geniş dallarını semaya doğru salıveren büyük bir meşe ağacı nazarı itibare alalım. Yaprakları esrarla dolu bir lâburatuvardır. Güneş ziyasının istihsal ettiği enerjiyi istimal ederek havanın hamizi karbonundaki karbonu alır ve bununla şeker, amidon gibi nebatın hayatına lâzım olan mevaddı imal eder. Aynı zamanda nebatın her kısmı teneffüs eder. Tespit edilen karbonun bir kısmını yakar ve ondan havayı nesimiye karışan hamizi karbonu yapar.

Son bahar gelir mişe ağacı yapraklarını gayip eder. Rutubetli toprak üzerine düşerler, Yapraklar üzerinde mantarlar ve mikroplar inkişaf eder ve onlarla tağaddi ederler. Mikroplar teneffüsleri ile yaprakların karbonunu hamizi karbon haline geçirir ve meşenin yeni yaprakları onu havada bulurlar ve istifade ederler. Bu suretle karbonun devri hitam bulur. Eğer bir tırtıl bu yaprağı, tırtılı bir haşere ve onu da insanın yemek masasını tezyin eden bıldırcın yirse esasta hiç bir şey tebeddül etmez. Nebatat tarafından tespit edilen karbon hayatın umumi ceryanına iştirak edebilen hamizi karbon haline girmek suretile nihayet bulur. Azot için devre daha mufassaldır. Bütün uzviyetlerin azota ihtiyacı vardır. Fakat her hangi bir azotlu gıdayı aynı derecede tercih edemezler. Meselâ biz mercimek veya biftek şeklinde azotu istihlâk ederiz. Meşe ağacı ise nebatat tarafından seçilen nitratları, hamizi azotun emlâhını tercih eder. Farzedelim ki meşenin kökleri toprakta matlup olan nitratları bulsun. Bir az sonra bu nitratların nereden husule geldiğini göreceğiz. Meşe bu nitratlarla mevadı albominiyeyi yani hayattar mevcudun esas bünyesini teşkil eden azotlu ecsamı imal eder, Mösyö Gotye tarafından hususî bir şekilde mutalaa edilen bu azotlu mevat çok karışık mürekkebatırlar. Mahir fakat maharetinden bihaber kimyager olan meşe ağacı yer altında nitrat halinde bulunan azotu istimal ederek bu maddeleri yapar.

Son bahar gelir. Yapraklar düşer. Çok sabit bir nizam dahilinde tesir eden muhtelif cinste mikropların gıdası olur. Evvelâ çok zengin azotlu gıdaya ihtiyacı olan bakteriler gelirler. Yaprığın albominini daha az muaddal albominlere pefosonlara tahvil ederler. Diğer mikroplar tahallülü itmam ederler. Azot toprakta amonyak islahı halinde kalır. Tekrar yine burada yeni mikroplar faaliyete başlarlar.

Bu tahavülâtın sonu yine meşenin istifade ettiği nitratıdır. Biraz can sıkın bu teknik tafsilattan dolayı affınızı istiyorum ve zan ediyorum ki bunlar yaşayanlar dünyasında şahidi olduğumuz

teferruata ait mücadeleleri ret için icab eden umumi bir ittihat bir esas ve bir vahdet arz ediyorlar.

Uzviyetlerin mukayesesi zihayat mevcudatın fevkalâde bir (finalité) gaiyet ile kendisi için çalıştığını gösterdi.

Hayatî kimya gösteriyor ki bütün yaşayanlar istesin istemeyen her kes için çalışıyor. Yalnız tahrip ile meşgul olan yoktur. Hiç bir mevcut yalnız fenalık için yaratılmamıştır. Nazarlarımıza zevk veren çiçekler en menfur canilerin havaya neşrettikleri hamizi karbonu da intifa etmesini bilirler.

Hayat ilimlerinden alınan intiba materyalist bir intiba değildir. İlimler bize hakikaten bir nizam dahilinde hayat şekillerinin şayanı hayret teselsülünü gösteriyorlar. ve bilhassa yaşayan maddenin büyük devri ebedi bir şekilde-ölümü hareket noktası itibar ederek-hayati devam ettirmesini bilen faal bir zekânın mevcudiyeti lehine kuvvetli bir zımandır. İlim bize kâinatı ihata ve ona nüfuz eden bu esrarengiz şuur hususunda fazla bir şey söylemekten acizdir. Derunî ve şahsî tecrübelerimiz yalnız bizi yaşayan bir ilâhla doğrudan doğruya temasta bulduruyor. Bir hikmetşinas cansız kâinat kanunlarını mütalâa için fazlasıyla materyalist olunabileceğini fakat hayat karşısında, yaşayanlar dünyası önünde bu vaziyetin çok mantıksız görüldüğünü söylemişti. İşte benim de çıkardığım netice bundan ibarettir.

Hilmi Şerif

Toplanmış hakikatlar :

Büyük bir zekâ olmadan da, bir seciye sahibi olunabilir.

«— Birisi için, o çok uslu adamdır.»

diyecek zamanlarda değiliz. Böyle bir medehe uğrayan bir adamın hemen hemen ahmak sayılmak tehlikesi vardır.

Hakikat, kendi hüviyetinden doğan bazı şeraite göre bir takım özellikleri de yüklenir fakat mahiyetini değiştirecek hiç bir şey kabul etmez

Melâl, ruhu kaplayan bir sistir.

Yirmi yaşındaki kadar saf ve nikbin kalabildikten sonra ihtiyarlık ne eyi şeydir.

Bir az yalansız medih ve biraz hakikatsız da zem olmaz.

Acı duymak, insanların en kuvvetli zevklerindenidir.

Kemal Turan

çocukları sevketmekte tereddüt etmezler. Bu gibi vakıalar karşısında sureti kat'iyede velilerle teşriki mesai etmek onlara hakikatı telkin etmek lâzımdır.

III — Her hangi bir melekenin tarı. Fena neması veya bir noktada tevakkufu.

Şimdiye kadar muhtelif vesilelerle kaydettiğimiz ve bundan sonra her arıza ile ayrıca kaydedeceğimiz gibi muhtelif melekelerin fena istikametlereveccühü veya bir noktada tevakkufu bazı ruhi arızalara sebep olur. Bir vakıa karşısında muallim veraset ve muhit itibarile eyice derinden derine tetkikatını yaptıktan sonra bir netice alamazsa bu sefer sıkı ruhi bir mürakabe ve tecrübeye girişilmelidir. ve bu yoldan noksanın telâfisine çalışmalıdır.

Bu umumî izahattan sonra artık en mühim mektebi kusurların tavsif ve çarelerinin telhisine çalışacağız.

Bazı mühim inzibatı hadiseler ve alınacak tedbirler

Mekteplerimizde görülen belli başlı inzibatı vak'alar bunların ferdi ve umumî sebepleri ile alınacak tedbirler hakkında kısaca bazı izahatı kaydetmeği faydalı bulduk.

1 : Yalancılık:

Bu vak'anın iki türlü sebebi vardır. A - Çocukta hafıza galeti vardır. Veya muhayyele ifratına uğramıştır. Veyahutta her hangi bir ferdin veya vak'anın tesiri altında fevkalâde kabili telkin olduğundan müteessirdir B - Korku, gurur, öğünmek, intikam, menfaatperestlik gibi bir tesirle yalan söylerler ki buda bir temayülün hastalığı demektir. Yalancı çocuklar zahiren hareketlerindeki ittiratsızlıklar, muhatıplarının sualleri ve nazarları karşısında tereddütler gibi bazı zahiri alâmetler gösterirler.

Yalancılığın mekteplerde görülen en fena şekillerinden biri-

side iftiradır. Çocuk bir menfaat, bir nefret ve bazen namuslu görünmek ve bazende mantaksızlık gibi haklı çıkmak endişesile iftira eder.

Bütün bunlar temayüllerden birisinde veya bir rubî melekede tevakkuf ve arizaya delâlet eder. Alınacak en güzel tedbir çocukta bu arizaya uğramış melekeyi tenmiye etmektir. Yalan söyleyenlere yalanlarını yüzlememek ve onlara karşı itimatkar olmak lâzımdır. Fakat kendisine samimi ve dürüst oldukça itimat kazanacağını da telkin etmeli. Yalanından memnun brakmamalıdır. Yalan söyleyen bir çocuğu korkutmak onu müteakiben müteselsel yalanlara sevkettir. Nihayet muallim doğruluğun ve dürüstlüğün hakiki bir numunesi olmalıdır.

Yalan hakkında bazı tecrübeler.

Yalan etrafında yapılacak bazı anket ve tecrübeler vardır. Meselâ çocuklara her hangi bir yalancılık vak'ası ve onu mazur gösterecek sebepleri bir hikâye halinde anlatınız. Sonra bunu doğru bulup bulmadıklarını yazmalarını söyleyiniz.

Korku, alay, menfaat, temedduh, vatani bir vazife, ahlâki bir vazife, ahlâki bir hareketi gibi sebeplerle yapılmış yalancılık hikâyeleri tertip ederek sırasile çocuklara sırasile bunların hangilerini doğru bulduklarını ve hangilerini çok fena bulduklarını yazdırınız. Bu gibi tecrübeler aynı zamanda mürebbi bir tesiri de haizdirler.

2 — Küfürbazlık, fena lâkırdı söylemek.

Mekteplerimizde görülen fena hareketlerden biriside budur. Ekseriya bazı çocuklar hatta manalarını bilmeden sırf taklit olsun diye bir çok fena lâkırdılar öğrenirler ve bunları mektepte sarfetmekte bir beis görmezler. Böyle bir vak'a karşısında muallim meselâ hemen alâkadar olan çocukla hususi surette konuşarak sanki müthiş bir vak'a karşısında imiş gibi büyük bir hayret ve teesür göstermelidir. Çocuk ceza ve şiddet

beklerken mualliminin bu şiddetli teesürün görünce yaptığına hemen tamam olacaktır. Buna mani olacak en mühim tedbirlerden biriside mektepte azami derecede nezih bir lisan yaratmak sınıfında çok temiz ve ince görüşmek bahçede daima çocuklarla beraber bulunarak lisanın dürüstlüğünü muhafazaya çalışmaktır. Bu şekilde yazılmış güzel mükâlemeli hikâyelerde fevkalâde iyi ve gayri şuurî bir rol oynamaktadırlar.

Fena lâkırdı itiyadına karşı alınacak en mühim tedbirlerden biriside çocuklara mektep gururu telkinidir. Mektepli çocukların hareketleri ile bunun kabili telif olmayacağı bir kabahatlıya telkin edilince ona tesir edebilir.

3 — Döğüş

Döğüşmek, didişmek çocuk için bir ihtiyaçtır. Bilhassa nemanın hareki devrelerinde bu şiddet kespedir. Döğüşe mani olmak ancak temash ve şiddetli hareketli oyunlar öğretmekle olur. Değüş eder veya arkadaşını döğen bir çocuk hakkında hemen cezalara müracaat yoluna gitmemelidir. Onun merhametini Dostluk hislerini tahrik edecek sözler, kuvvetli ve telkinkâr bir muallim bir daha döğüşmemek üzere mücrimi nadim ve islâh edebilir. Çok döğüşen çocuklara en iyi bir cezada onu da arkadaştan muvakkaten mahrum edecek bir vaziyet ihdas etmektir. Çok döğüşen bir çocuğa bir müddet daima yalnız çalışmak, yalnız iş görmek yalnız oynamak usulü tatbik edilince arkadaşın kıymetini anlaması ve döğüşten vaz geçmesi kabildir.

4 — Divarlara fena yazılar yazmak.

Bilhassa halâ divarlarına bu şekilde yazılar yazıldığı resimler yapıldığı görölmektedir. Bunu menetmek en güzel teşvik etmektir. Buna karşı birinci tedbir hiç bir şey söylemeden mütemadiyen badanayı tazelemektir. İkinci tedbir gayet güzel ve temiz divarlar, zarif bir manzara ihdas etmektir. Böyle temiz ve zarif bir manzarayı kirletmeğe cesaret edememektedirler. Bir çarede nci sahifede zikredildiği veçhile

resim yapacak müsait bir saha hazırlamaktır.

5 — Hırsızlık:

Mekteplerde hırsızlık belli başlı üç sebepten olmaktadır. Bunların birincisi ihtiyaçlar ikincisi temellük meylinin ifratı veya tatmin edilmemesi üçüncüsünde « Kleptomani » denilen bir ruhi hastalıktır.

A — Harbi umumiden sonra insanlar arasında refah müvazenesi bozuldu. Bir taraftakiler fevkalâde refaha diğer bir taraftakilerde bir çok mahrumiyetlere mevzu oldular . Bu büyükler arasında olduğu gibi küçükler arasındada tesirini gösterdi ve hırsızlıklar çoğaldı. Mektepte buna karşı alınacak vaki tedbirler evvelâ talebe arasında lüks defter, eşya kullanmasını menetmek bunlara birer su koymaktır. Saniyen yoksul çocukları himaye için teşkilât yapmaktır. Bu suretle mektepte hiç olmazsa zahiri bir müvazene temin edilmiş olur.

Hırsızlığın ikinci sebebi çocuklarda temellük meylinin ifrat derecede artmasıdır. Buna karşı çare çocukların bu temayülünü ilâ ve diğer suretlerle tatmin etmektir.

Marazi şekildeki hırsızlığa «kleptomani»ye gelince bu doğrudan doğruya muallimin salahiyeti dahilinde değildir. Böyle çocukların evvelâ irsi vaziyeti ve muhitini tetkik etmeli sonra bu müşahedeleri bir mütehassısa göndererek çare sormalıdır.

Tek hırsızlık vak'aları karşısında alınacak tedbirleri burada tafsilden içtinap ettik. Çünkü her vak'anın hususî icabatına göre tedbirler almak icap etmektedir. Bunuda her muallim kendi görüşüne göre tespit eder.

6 — Cinsî kusurlar

Bu gibi kabahatler ve alınacak tedbirler hakkında ayrıca kongrasının mukarreratında tavsiyeler vardır. Burada tafsilini ve tekrarını zait bulduk.

Bir muallime düşen en mühim vazife her hangi bir inzibati vak'a karşısında heman deftere bir kayıt düşürmek ve

aldığı tedbiri de yanına yazmaktır. İnzibati vak'adan biz büyük mikyastaki kabahatleri anlıyoruz. Yoksa birbirini itmiş iki çocuğun bu vak'asını heman fişe geçirmek lâzım değildir. Ancak bu münazaa müşahede defterine geçebilir.

Bu suretle müşahede defterine geçen vak'alar esaslı bir ehemmiyet alıncı fişe geçer ve orada daima çocuğun ahlâkı ve inzibati tekâmülünün bir miyarı olarak kalır.

Tarih kaydının ehemmiyete gelince, çocuk kabahatlarının en ziyade tekâsüf ettiği devirleri mevsimleri bulabilmek gayesilede bir müddet sonra muallım en fazla kabahat yapılan devreleri bulabilmek ve o vakit daha müteyakkiz bulunmak için hazırlanmış olur.

Fişin 8 nci sahifesi nasıl dolacaktır?

Muallimin senelik hükümleri

Fişin en son sahifesi muallimin senelik hükümlerine tahsis edilmiştir. Bir sene müşahedesi altında kalan talebe hakkında muallim edindiği kanaatı senenin sonunda yazarak imza ettikten sonra fişi idareye mahrem olarak tevdi etmelidir. Gelecek sene o çocuk başka bir muallime giderse fişide yeni hocasına bu izahat ile verilmelidir.

Bu hükümlerin hangi şekilde olacağı hakkında da bazı izahat kaydedelim.

1 — Muallim evvelâ çocuğunun vasati zekâ seviyesi hakkında bir hüküm vermekle mükelleftir. Çocuk normal yani tabiidir? Yoksa gerimidir. Bunu tespit etmek lâzımdır.

Ancak geri kelimesini kullanırken biraz tevakkufu zaruri buluyoruz. Malûmdur ki çocuklar, ya yaşlarının vasati seviyesinde veya bundan ileri veya geri olurlar. Bazen bu ileri ve gerilik bazı melekelerle münhasır kalır bazen şamil ve ahenkli olur.

Vasati yaşından bir iki yaş geri olanlara « geri kalmış »

adedilir. Muallim arkadaşlarımızın pek sık kullandıkları anormal tabiri hakkında da şunu kaydedelim ki bu günkü bizde kullanılan manasile «dici» lar ilmen ancak 2 yaşında zekâ gösterebilenlere verilen bir alemdir. Muallim arkadaşların bu tabirleri kullanmakta pek ihtiyatkâr olmalarını bilhassa tavsiye ederiz.

Diğer bir noktada çocukların geriliklerinin ve gerilik derecelerinin kat'iyen sapit olduğudur. Bazı geriler bir ayda bazıları bir kaç ayda sür'atla zekâ yaşlarını ilerletebilirler. Hatta tabiinin tevkiye bile geçenleri görülmüştür. Bunun sabit zamanı yoktur. Keza bir tabii çocuk şu veya bu müessirin altında geri kalabilir. Bu geriliği az çok uzun veya kısa bir müddet devam edebilir. Senelik hükümlerini verecek muallimin bütün bu noktaları ehemmiyetle göz önünde bulundurduktan sonra karar vermelidir.

2 — Muallim çocuğunun bir senelik ruhi tahavvülâtının dönüm noktalarını bu hüküm hanesine bir cümle ile kaydetmelidir. ve halkın nazarı dikkatini celbedeceği noktaları bilhassa işaret etmelidir.

3 — Bu fişler ruhi tetkik fişidir. Sayı faaliyetinin netayici buraya kaydedilecek değildir. Meselâ hükümler hanesinde çalışkan derslerinde iyi muvaffak olur veya muvaffak olamaz gibi kelimelerin yeri burası değildir. Ancak bu nevi hükümleri verdiren saikler ruhi amiller burada kaydolunacaktır.

Fişlerin doldurulma şekli hakkında izahat

Bu fişlerin şeklen nasıl doldurulacaklarını da kısaca kaydedelim. Muallim her gün elinde bulunduracağı ve bir çok vak'aları kaydedeceği müşahede defterinin sahifelerinde vak'alar ona bir kanaat verecek dereceyi buldukça icap eden sualin birisinin cevabı bir kısa cümle halinde hanesine yazılacaktır. Bir senelik hanede bu şekilde üç beş cümle bulunabilir. Eğer varısı aldığı tedbirleri de karşıya kısaca yazmak lâzımdır. Bu fişler her vakit kalacağından alınan tedbirlerin müessirliği bu suretle takip edilebilecektir.

Fişlerin diğer sahifelerinde kaydından evvel muallimin bilhassa ebeveynden sorulacak sualleri araştırması ve maddi ölçüleri hiç olmazsa kısmen yapması lâzımdır. Eğer tecrübeler yaptıysa bunların evrakını da vesika olarak bir zarf içinde sak

lamalıdır. Unutulmamalıdır ki bir muallim bir sene zarfında bilhassa umumî müşahedeler kısmında suallerin hepsinin cevabını tesbit etmekle mükellef değildir. Ancak müşahede imkânı nispetinde hükümler verecektir.

Son söz olarak bu kadar hayati bir meselede muallim arkadaşların kat'iyen müsamehalı olmayacakları ve hiç bir an geliş güzel hükümlerle fişi iğlak etmeyecekleri ümit ve kanaatını izhar eyleriz.

Müracaat edilecek kitaplar

Terbiye ve veraset	: Jan Marı Güyden Mütercimi Abdullah Cevdet bey (Devlet matbaası) Bilhassa ; 13-80 160-170
Çocuk ruhiyatı	: Gaup küyden mütercimi Mustafa Rahmi bey (Devlet matbaası) bütün kitap bilhassa hafıza ve dikkat
Çocuklar hakkında asri fikirler	Alfrede Bine mütercimi Hüseyin Cahit bey (Devlet matbaası) bütün eser bilhassa 35-53. 63-182. 228
Çocuğun ruhiyatı	Rashusen mütercimi Abdullatif Nevzat bey (Devlet matbaası) bütün eser bilhassa 166-186 .227-237
Mektep hıfzıssıhhası	Celâl Abdi bey hastalıklar bahsı.
Çocuklar evi	Maria montesury mütercimi Mustafa Rahmi bey (Devlet matbaası)bütün eser bilhassa 88.114.123.124.156.158
Dimâğ ve melekâtı aklıye	Abdullah Cevdet bey (İctihat matbaası) bilhassa ilk bahisleri
Çocuğun psikolojisi	Klapparar mütercimi Hüseyin Cahit bey (Devlet matbaası) bütün eser dikkatla mütalaa edilmelidir
Çocuk ruhu	İbrahim Alâettin bey (Devlet matbaası) bütün eser dikkatla mütalaa edilmelidir.
Çocuğun bedeni terbiyesi	Haus spitzi mütercimi Ali Haydar bey
Terbiye irade	
Ebeveynin günahları	Felix Toma mütercimi Hüseyin Cahit bey (oğlumun kütüphanesi) her iki cildide şayanı mütalaaadır
Kadın erkek ve ırklar ruhiyatı	Alferde Fouille mütercimi Mustafa Rahmi bey (Devlet matbaası) hepsi
Terbiye aleminde harikalar	(Makale İbrahim Alâittin) tedrisat mecmuasında 40 inci sayısında
Emil	Jan Jak Ruso mütercimi Ali Rıza bey İzmirde basıldı
Çocuğun sevki tabiiileri	Profesör Bove (Fikirlerde makale) sayı (15-16)

Ecnebi lisanında müracaat edilecek bazı mühim eserler

- 1 — A. Claparède
Comment diagnostiquer les aptitudes chez les écoliers
- 2 — Decroly
Clasification des enfants anermaux
- 3 — Barnes
Methode d'Etude de l'enfant
- 4 — Quetelet
Antropometrie (Bruxelles) 1920
- 5 — V. et chamnet
Croissance des enfants des écoles de Paris

- 6 — Cruchet
Pratique des Maladies des enfants
- 7 — Jeromos
Comment etudies nos enfants
- 8 — Alice Descoedres
Le Developpements de l'enfant de deux a 7 ans
- 9 — E. Moufon
La physionomie composée
- 10— P. Mendousse
L'âme de l'adolescent
- 11— C. L. Duprot
Le mensonge
- 12— Dr. Maurice de Fleury
Le Corp et l'âme de l'enfant
- 13— Bulletin de la société libere pour l'éduole
Chez l'enfant à Paris
- 14— Comment étudie les enfants P. Clount Ren 1929
- 15— Dr. th. Simon (Binet)
Le Mesure de l'entelligence (N. Certs) Rois 1923
- 16— Mery
Hygiene Sociale des écoles Rois 1923
- 17— Piaget
Language et la pensé Smsoni 7. 7. 1, 1929
- 18— Piaget
Le jugement et le raisonnement » » 1929
- 19— Piaget
La représentatiou des monde chez les edfort » »
- 20— Piaget
- 21— Buisson
Dictionnaire de Pédagogée

İngilizce

- I Monroe, De voss otud Kelley
Educotional test and mesurements 1917 Newyork
- II Boerduran Heleu
Psy chological test a Bibliographie (B. E. E.) 1918 Newyork
- III Terman
The mesurement of Intelligence 1916 Bosbon
- IV Terman
The Intelligence of hook children 1919 »
- V Kuhlman
A handbook of mental testes 1922 Boltimor
- VI Pifner and
A scole of Perfomause testes 1917 Boltimor
- VII Chossel, Claraf
The results of the thorndike Intel. ex.
(School and society)
- VII Public Schood Publistriny Cer 1929
- IV A. B. Bouvnend
The use of Results of festes
- X Brigtet
The Intelligence examinations. Newyork 1929

Bergama akropolu

Bergama akropolu, denizden 335 metro ve ovadan 300 metro yükseklikte bir Trachyt kaya olup (tabaklar-sélinos) ve (kestel-kétios) çayları arasındadır. Eski Bergama, bu tepede idi ve büyüdüğü zaman, bugünkü şehre doğru inmişti. Denize mesafesi otuz kilometre ve pek bereketli ve muhteşem manzaralı bir ovaya malik olan Bergama, bir payitaht, mühim bir ticaret ve bir lüks şehri olmağa namzet idi; oldu.

Bergamanın tarihte ilk zikredilişini kablemilât dördüncü asırda görüyoruz. Bu sırada (Caique-bakırçay) ovasında, Péloponéze ve Lacidemon'lı dört bin asker ve üç yüz Atinalı süvari ile-garbi asyadaki yunanlılara istiklâlerini yeniden kazandırmaya yardıma gelen Thibron ile İrao satrabı Tissap-herne arasında bir muharebe oluyor. Yunanlı kumandan, Xé-nofon'ın idaresinde onbeş aydanberi Asyada 6000 kilometroluk yol kat eden (onbin) lerin bekayasını kurtardı. Bu tarihte(399) Bergama Hellastan buraya iltica eden muhacirler ile mes-kündü. Bergamanın tesis tarihi ise meçhuldür.

Bergamanın kudret ve ihtişamı birden parladı, birden söndü. Xénofon'un Bergamada mazhar olduğu müsafirper-verlik tarihi olan kablemilât dördüncü asır ile, büyük bir bergama devletinin meydana gelmiş bulunduğunu gördüğümüz kablemilât beşinci asır arasında neler olduğuna dair ancak bazı kaydiyelerden malûmat alabiliyoruz. Bergama devleti şöyle doğmuştur:

İskender imparatorluğunun parça parça olduğu devredeyiz. Biliyoruz ki İskenderin imparatorluğu dörde ayrılmıştı: Makidonya Mısır, ve iki ceneralı Lysimak ile Séleneus arasında taksim edilmiş olan Asya.

Lysimaque, Toroslardan bu tarafa hakim olup Bergama ona ait idi. Bu adam bir çok hazineler toplayup bunları Bergama Akropoluna yerleştirdi ve muhafazasında filut çalan bir kadın (Paplagonienne) in oğlu (Philetoros)u memur etti.

Bu Philetoros her fırsattan istifade etmeği bilen bir pole-tikacıdır. Kablemilât 281 de Lisymak'ın, Céyropedon'un de mağlup olup ölmesi ve aynı senede Séleneus'un da katledilmesi üzerine, Bergamada istiklâlini ilân etti ve şehri, akropolun eteklerine doğru indirmeğe başladı. Bu adam, yirmi sene kiralık etti. Sonra kardaşlarının oğulları Eumene ve Attal Bergamanın Attalidler sülâlei hükümdarisini tesis ettiler. Bu

sülâle, takriben bir asır zarfında, küçük bir kasaba olan Bergamayı büyüttüler ve kurdukları büyük devlete payitaht yaptılar. Kablemilât ikinci asır iptidalarında, ikinci (Eumene) zamanında (199-159) Bergama devleti, küçük Asyanın heman her tarafına hakim idi.

Attalide ler, Bergama akropolunu, dipten ta tepeye kadar birbiri üstüne setler ve traçalar yaptılar; türlü türlü ağaçlarla kapladılar. Bir çok mabetler, saraylar, abideler ve heykeller ile süslediler. Sarayın atelyesinde esirlere, Bergama namına izafe ile, Parşömen yaptırırlardı. Bu Parşömen altun teller ile dokunmuş olup Romada pek aranılırdı. (Friji Denizli havalisi) kadınlarının pek meşhur işlemeleri ve İskenderiyenin (brocart)ları ile rekabet ederdi.

Cesur birer asker olan Bergama sülâlei hükümdarisi, saraylarına bir çok artistler, filosoflar, alimler, edebiyatçılar topluyarak akropolun üstünde büyük bir kütüphane pek mühim bediaları havi müze kurdular. Bilâhare bu müzedeki eserler hellensitik devrenin ve Romanın sanayi nefisesi tekâmülünde mühim rol oynamıştır.

Beşinci ve son kral olan (üçüncü Attale), kablemilât, 133 de ölürken, krallığını Romaya vasiyet etmiştir.

Roma devrinde Bergama, Asyanın en müreffeh şehirlerinden biri idi. Tesis zamanında hristiyanlık, burada da yayılmağa başladı. Hristiyanlar, bura da hirstiyanlığın ilk naşirlerinden Antipas adında birinin Bergamalılar tarafından katledildiğini naklederler. (Apocalips) Bergamayı (yedi kilse) arasına idhal eder.

Kostantin zamanında (Badelmilât 300), garbi Asyanın merkezi artık Bergama değil, (Efes) idi. Bizans imparatorları zamanında Bergama inhitat etti.

Lisymakin kablemilât üçüncü asır iptidalarında hazinelerini yerleştirdiği eski Bergama, iki traçadan mürekkep olup Akropolun üst yaylasını teşkil eden ve tulu 260, arzı 160 metro olan yeridi. Burası müstahkem bir mevki olup etrafı sur ile çevrili idi. Bir az sonra aşağı üçüncü traça üstüne doğru büyüdü. ve burada bir agura inşa edildi. ve ikinci bir sur daha çekildi.

İkinci asrın iptidalarında, ikinci Eumene zamanındadır ki şehir, dağın yanlarına doğru taşarak en mütekâmil noktasına vardı. Ozaman bütün dağın etrafına yeni bir sur daha çekildi. Bu sur, üstünde tiyatro olan, dördüncü bir traçadan başlıyarak (tabaklar-Sélinos) çayını takip ile dağın ta dibini dönerek (kestel-Kétios) çayı boyunca gider. ve bir dirsek yaparak eski şehrin

ilk suruna ulaşır. Bergama sülâlei hükümdarisinin son zamanlarında ve Roma devrinde Akropolun eteğinde (caique-bakıçay) ovasına doğru yeni bir şehir uzandı.

En büyük surün dört büyük kapusu hafriyatta meydana çıkarıldı. En mühimi 1901 de Dörpfeld tarafından çıkarılmış olup cenupta, aşağıdadır. muhteşem bir medhal olup iki müstatil burc arasında ve derununda kolonlar olan dört köşeli bir avlidir. Burada divarlardan birinde iki ve buna mülâsik divarda da bir kapu vardır. Karşıkı divardan da bir merdiven ile iki katlı bir burce çıkılır. Müdafa noktai nazarından pek mühimdir. Bu iki burucun ikinci katlarından, sur divarlarının üstüne çıkılabilir.

Bu büyük kapudan, akropolun ta tepesine, biri garpte Selinos tarafından, diğeri şarkta Ketios çayı tarafından, olmak üzere iki cadde çıkar. Birincisi henüz bir kaç noktada meydana çıkarılmıştır. İkinci caddenin ise pek çok noktaları hafredilmiştir. Şimdi biz bunu takip edelim: Bir az gidince müstatil bir avliye varırız. Buranın üç tarafından kapular ve kolonlar var. Burada bir takım odalar ve salonlar vardı.

Avlının dördüncü tarafında on sekiz oda var. Üstü açık olan bu avli, tamamen düz taşlarla döşeli idi. Hafriyatta bunların parçaları bulundu. Yine burada bulunan mermerlerde, ticaret hayatına dair bir takım kanunlar yazılı bulundu. Burası (Agura) dır. (Agura) daki alış veriş yolsuzluğu hakkında Athéné şunu hikâye ediyor: «Aguradaki balıkçıdan bir cevap almak, bir ceneralden cevap almaktan bin kere daha güçtür. —Kaçadır? diye sorunce balıkları karıştırır. Biri seni dinliyor gibi görünür. Diğeri hiç ehemmiyet vermez. Bir üçüncüsü, bir şeyler mırıldanır. Dördüncü size cevap verir:—10 obul.

Fakat ne (obul) u olduğunu söylemez. Parasını verince:— hayır EGINE (obul)u kastediyorum, dir. Eğer geri para verecek ise Attique parası verir. İki taraflı kâr eder. »

Aguranın şimali şarkisi, dört yol ağzı olup, bu yollar, şehrin muhtelif cihetlerine gider, takip ettiğimiz büyük cadde burada bir dirsek yaparak Kétios çayı vadisine doğru uzanır. Bu dirsekte caddenin iki tarafındada, 1904-1905 de üstü açık bir başka avlıda bir takım evler meydana çıktı. Burası hellenistik devreye aittir.

Büyük cadde burayı geçtikten sonra tulu takriben 225 metro olan ve birer müdevver Bizans burçları bulunan bir yere varır, Buranın kenarında, kayaya dayanmış küçük odalar görülmektedir.

Sonra ikinci surdan geçilerek, daha eski şehire girilir. Bu

surdan girilince 15×21 metro eb'adında mermer kaplamalı büyük bir çeşme vardır. Yol tarafına olan cephesinde kolonlar var. Burada bulunan mermer kaydiyeler, içilecek sular hakkında eski Bergamalıların ne kadar itina ettiklerini göstermektedir. Bu umumî çeşmelerde çamaşır yıkamanın ve hayvan sulamanın memnu olduğu ve riayat etmiyenlerin büyük cezaya çarpılacağı yazılıdır: Eğer bunu yepan hür vatandaş ise, mal ve mülkü müsadere edilir. Eğer köle ise dayak atılır.

Bu ikinci surdan iç şehre girince sol tarafta bir traça vardır. Sağ tarafta ise, üstü kemerli bir merdivenden üst traçaya çıkılır. Bu kemer, şark mimarisinin ilk tesirlerindedir. buradan sonra, iki traça arasında kâin, (üç jimnazlar) gelir. Akropolun hiç bir tarafında büyük bir jimnaz yapılacak düz yer olmadığından jimnaz, burada üç kısımdır. ve birbiri üstüne üç traçadadır. Alt traça : küçük çocuklar

Orta traça: ortalar.

Üst traça: gençler jimnazıdır.

Jimnasan mimarisi, hellenistik ve (greko-romen) üslubudur. Bu üsluptan, Roma büyük Bazilinin üslubu ve bundanda bilâhare lâtin hirstiyan Bazilin üslubu ve daha sonra bundanda garbm gotik üslubu doğmuştur.

Jimnazın eb'adı 107X90 metrodur. Buranın hamamları pek şayanı dikkattir.

Şimalinde (Kemer) ler altında üç büyük salon vardır. Yan taraftaki salon, imparatorluk devrinde (impratora kület) için muhassas bir yer olması muhtemeldir. Ortadaki salon 28×10 metro eb'adında büyük bir bayramlaşma salonudur. Üçüncü salonda odion şeklinde (anfiteatr) li bir yer olup fakat sahnesi yoktur. İhtimalki konferans ve konser salonu idi.

Cenup tarafında bir çok küçük odalar olup buralar (atlet) lere ve memurlara mahsustu. Jimnazın en dikkata şayan yeri 2,20 arzında ve 210 metre tulünde üstü kemerli uzun bir (stat) dir. Jimnazın koşu yeri (Pist) mühimdir.

Delikanlılara mahsus büyük jimnazın şarkında Roma hamamları bulunmaktadır. Buranın on metro kadar üst tarafında (Asklepios) namına olması muhtemel bir küçük mabet vardır

Bu mabedin seviyesinde, ovadan takriben 125 metro irtifada başka bir uzun traça var ki şimalinde büyük jimnaza hakim olup Selinos çayına doğru uzanır. Bu traçanın öteki ucunda bizim takip ettiğimiz şark tarafındakine mütenazır olmak üzere bir cadde vardır. Bu traça Bergama kırallarının, mabutlar namına inşa ettirdikleri (mabetler-sanctuére)le dolu idi. Burada

bulunan bir kaydiye, Bergama sülâlei hükümdarisinin mabude (Hera) namına bir mabet inşa edildiğini göstermektedir. Asklepion mabedinden müstatil bir sahaya inilir. Mösyö Dörpfeld buranın Eleusinien üluhiyetlerine mahsus mitistik bir yer olduğunu zannetmektedir. Bunlar ayinlerini, yüksek divarlarla çevrili, bu gizli yerde yaparlardı.

Akropolun iki eserinden daha bahsedelim: Birisi (Déméter) mabedinin altında, diğeri de Aguranın heman üstünde olan iki evdir. Bunlar Roma devrinde tamir edilmiş iki hellen evidir Biz, iyi muhafaza edilmiş bir halde olan birinciyi görelim:

Bu ev, zengin bir Yunanlı (Patrisyen) in evidir. Eski zamanda şehir haricinde idi. Kablemilât ikinci asır iptidalarında ikinci (Eumene) in çevirttiği sur dahiline girdi. Sonra badel-milât ikinci asırda konsol Attale tarafından büyütülüp başka şekle konuldu. 20×13,0 metro eb'adında müstatil bir yerdir (Dorik) kolonlu bir çok kapular var. Bu avlının etrafında yatak odaları, kabul odası, her günlük oda vardır. Eve iki methalden giriliyor: Biri garpta Aguraya giden caddeye diğeri şarktan geçen büyük caddeye açılıyor. Cenup tarafta yer altında evin mahzeni ve banyosu da var. Odalar Hellenistik ve Roma müzayiklerle süslüdür. Divarlarda ki tezyinat da el'an görülmektedir. Burada avlının yarısı bağçe idi. (Portik) lerde bir çok statüler me.cuttu. Bunların parçaları bulundu. Burada iki (Herme)ler kaidesi ile (Alkamine) statüsünün bir kopyası da bulundu. Şimalindeki (Portik) altında (Cybile) mabuduna ait olması muhtemel olan statüler bulundu. Bunların birinde «abduacizi konsol Attale tarafından mabudelerin en büyüğü olan mabudeye armagan» diye yazılıdır. (Hermis) kaidelerinden birinede Homer'in bir beytini takliden bir yazı yazılmış olup Attale'nın dostlarına verdiği ziyafetleri hatırlatmaktadır: «Aziz dostlar! bol bol yiyiniz ve Attalı nın şarabından içiniz. Bu şen ziyafetlerle hatırlınız hoş olsun.»

Bu ev, artık Bergamaya lüks hayatın girdiğini gösteriyor. Yakında Romada bunu taklit edecektir.

Yukarı şehirde tiyatro var. Buraya ya şarktan jimnaz yanından çıkılır yahut garpta Démétir mabedinin yanından çıkılır. Tiyatro, Akropolun en üstünde olup 15 metro arzında ve 250 metro uzunluğunda safi bir traça üstündedir. Anfiteatrlar, kırk metro irtifanda ve 2400 metro mürebbai sahmedadır: Buranın manzarası pek güzeldir: Cenupta bakırçay ovası ve arkada mordağlar; tepenin dibinde gümüş gibi akan Sélinos çayı.

Tiyatrodan sonra akropolun en üstündede Dört traça daha var. İlk ikisinde Agura ile büyük otel ve diğer ikisinde Atena Polgas Nikifor mabedi, Trajan mabedi, kıralın sarayı, meşhur kütüphane vardır. Plutarkın rivayetine göre Antuvan, Buradan iki yüz bin cilt kitap alıp Cléopatraya vermiştir. 1869 da Human buralarda yol mühendisliği yapıyordu.

Amele, akropoldan taş ararken pek muhteşem bir firiz buldular. sonra yine bir friz buldular. Bunun üzerine 1879 büyük mabette Human ve Konza taraflarından hafriyat yapıldı. Bir büyük Firizin 94 parça plaki ile diğer küçük bir Firizin otuz beş plaki Berlin müzesine götürüldü. Mabut olumpin divlerle olan efsanevi muharebesi, bu büyük firiz üzerine mahkük idi. Bergama artistlerinin, bu muharebeyi nasıl mübalağalı ifade ettikleri malumdur. Attik ler devrinde ki sade güzellik yerine bu devrede artık mutazat ve mudi şeyler zevki kaim olmuştu. Kablemilât beşinci ve dördüncü asırlardaki Bergama heykeltraşlığı, tıpkı (Bolonya mektebi) nin filoransa sanatındaki rolü gibidir.

Artık eski Yunan zihniyetinden eser kalmamıştı. Yeni bir zihniyet esiyordu. Plutarkın dediği gibi « bir dostluk kadehi içinde kuvvetler, ırklar, adetler eriyip birbirine karışıyordu.» Pek muhtelif olan bu adetlerin ve ihtiyaçların karışmasındanda lüks, ihtişam ve.. kolay şeyler yapma merakı doğuyordu. Dünyada artık müşteri olarak eskisi gibi hür küçük cumhuriyetlerin vatandaşları değil, büyük prensler ve saraylar vardı bunlar muazzam saraylarını ve şehirlerini heman alelacele büyük tiyatrolarla süslemek isteyorlardı. Artık üslubun güzelliği ve keyfiyeti değil kemmiyet hakimdi.

Artık bu devirde güzideler ile avam tabakası arasında bir çukur açılmıştı; kuvvette vahdet kalmadı. Cumhuriyetler, monarşi oldu. Nure prestişten ve Taadüdülah hayatından, dünya artık mübhem fikirler ardından koşmağa ve biraz sonrada hirstiyanlık esaretine düştü. Ruh kansızlaştı. Hadislerini sezislerini artık canlı bir surette ifade edemiyordu. Adetlerde olduğu gibi artık fikrinde bir muharriki yok. Kudretsiz ve takatsız bir hale düşerek pedantizm ve tenkit ve diyalektik içinde kaybolmakta. Eski dünya böylece hürriyetten esarete, nurdan zulmete düştü. ve netice olarak dini Fanatizme ve teolojenlerin karanlık fikirlerine kapıldı. ve nihayet Roma barbar kuvvetlerinin hükmü altına girdi.

Bu günkü dünya ise kuvvet boyunduruğu ve fikir esareti altında doğarak hürriyete, zulmetten nura doğru gidiyor. Temenni

edelim ki bir defa daha, aşağıya düşmesin.

Şimdiye kadar gördüğümüz eski Yunan devrine ait Bergamadır.

Roma zamanında şehir, Tabaklar çayı kenarında inşa edildi ve çayın üstünü büyük bodrumlarla örttüler. Gün görmezdeki sirk ve Roma tiyatrosu kapusu pek mühimdir. Maltepe, kıraların ve eşrafın defnolunduğu Roma devrine ait bir mezardır.

Selçuk türklerinden Karesi Beyi Bergama akropolunu şarkı Romadan yani Bizanstan 1336 da aldı.

Selçuk devrinden eserler; şadırvan camii civarında enfes bir minare Çifte hamamlar harabesi, Parmaklı mesçit loncada Cafer çelebi mescidi.

Osmanlılara geçmesi:

Konya Selçuk sultanı Alâittin Keykubat bin Keyhüsrev 736 da vefat edip yerine geçen oğlu Keyhüsrev, yetmiş bin askeri ile, kırk bin mogul askerine mağlup olduktan sonra Selçuk devleti perişan oldu ve eyaletlerdeki emirler, istiklallerini ilân ettiler. Karesi Beyi, selçuk sultanları neslinden Aclan bey idi. Aclan bey, yeni teşekkül eden osmanlı hükümeti ile iyi geçiniyordu. oğlu Tursunu, sultan Orhanın sarayına gönderdi, belki de bu hareket, daha ziyade emniyet ilka etmek içindi. Bergamada henüz (Aclan hanı) diye han vardır. Fakat yanlış olarak (acem hanı) derler.

Aclan bey (737) de vefat edince yerine büyük oğlu geçti. Fakat bunun (etvarı napesendidesinden erkânı zaman) memnun olmamakla vezir Hacı İlbeği'ne varıp: Sultan orhandan tursunu istiyelim. onu emir edelim» dediler. «ve içlerinden mutemet kimseleri Tuhuf ve Hedayayılayıka ile» Orhana gönderdiler. Orhan meseleyi Tursuna bildirdi. Tursun, teşekkür ile: « İdıncık, Manyas, Balıkesir, Bergama, Edremit sizin olsun. Pınarhisar, Kızılca Tuzla, Ayazment ve sair vilâyati mevruse benim olsun» dedi. Orhan muvafakat etti.

Orhan, asker toplayup yola çıktı. Yolda (koltiyos ve anliyos) nam kaleler küffar elinden alnup Kermastiye duhul olundukta hakimesi ki bekayay kayasreden Kermasturya nam bir avret idi, Orhana tabi oldu. ve kermasturyenin Mihaliç adındaki biraderi de Mihaliç vilâyetinde hakim idi oda Orhana tabi oldu. Bunlar (mekânlarında mukarrer kılındılar). Ulubat tekfurı bu muameleyi görünce oda tabi oldu.

Nihayet Balıkesire yaklaşıldı. Balıkesirde babasının yerine oturmuş olan Aclan beyin büyük oğlu, Orhana karşı duramayacağını anladığından Bergama kalesine çekildi. Hacı İlbeği

Aclanın veziri idi bu ve erkân ve ayani aclaniye sultan Orhana biat ettiler. Orhan, bunları alup Bergama kalesini muhasara etti. Muhasara başlayınca Orhan, Tursun beyi, hacı İlbeyi ve rüfakasını çağırarak Tursuna ehliislam arasında kan dökül mesin Madem ki memleketin ahali seni istiyor. Hisarın dibine git, büyük biraderine « şifahen sulh ve salah mesleğine davet et ve memleketi insafî üzre tansif edip her biriniz bir nısf ile hoşnut ve kani ve birbirinizin rızasına tabi olasız» dedi. Bu fikri her kes beğendi. Tursun bey, «Karesi erkân ve ayani ile payi hisara varup biraderi ile iltiması müvacehe edip uhuvet atufetine igtirar ile bi ihtiyat payi hisarda karar etti.» Hisar içinden atılan bir ok, Tursunu oraya cansız düşürdü. Bergamadan Kınığa giden yolda mezarlıklar arasında kız türbesi denilen mahalın Tursunun mezarı olması muhtemeldir.

Orhan buna, pek kızdı. Bundan sonra bütün Karesi vilâyeti «Cümlel memaliki mahrusei orhaniden olup eshabı menasip ve erbabi meratip yerli yerinde mukarrer ve ol bağıye mütabaat eden taamei tiğ ve hacerdir diye münadiler nida ettirdi. O diyarda ve kalelerde ve hisarda olan namdarlar Orhana biat ettiler.

Fakat Aclan oğlu, Bergama hisarının metanetine güvenerek inat ediyordu. Nihayet taraftarı ve maiyetinde olanlar, Bu havalide kalelerin hepsi Orhana teslim olmuşlardır. Tek başına Bergama, ne yapabilir. Bizim teslim olmamızdan başka çare kalmadı ve her halde senide af ettiririz. Eğer bizim bu teklifimizi kabul etmezsen seni Orhana, kollarını bağlayarak teslim ederiz, dediler.

Bunun üzerine Aclan oğlu, Orhana teslim oldu. Orhanda kabahatını af ile Brusaya gönderdi. Bu adam, iki yıl sonra taun hastalığından öldü (Tacüttevarih) osmanlılara geçişini böyle naklediyor.

Osmanlı devrinden eserler:

- (1) Yıldırımın 801 de inşa olunan Ulu camii.
- (2) İkinci Murad zamanında hatip paşalardan Hibetullah bin Mahmut tarafından 835 senesinde inşa ettirilen imaret-hane ki bugün (Taşhan) denilmektedir.
- (3) Kanuni Sultan Süleyman Sarayı hekim başlarından Hacı Hekimin inşa ettirdiği hacı hekim camii 919
- (4) Çukur bağ mahallesinde, kanuni devrinde hacı Ahmet efendinin inşa ettirdiği Ansarlı camii 950

F. Sartiaux dan tercüme eden

M. Rahmi